

**Prof.dr Nedžad Bašić, redovni profesor, naučni savjetnik Evropskog
defendologija centra Banja Luka**

EGZISTENCIJALNA OSVETA RADNIČKE KLASA

Radnička klasa paradira s vjerskim simbolima na skupovima, koristi simbole religije u svojim memovima i traži saveze s konzervativnim nacionalističkim grupama. Pretvara 21. stoljeće u eru vjerskih sukoba i mržnje. Kraj aparthejda, velike globalne reforme, pad berlinskog zida, demokracija, liberalizam, kapitalizam, egalitarizam, slobode i prava čovjeka bile su glavne smjernice kojima se svijet kretao sve dok nacionalistički autoritarni populizam krajem prošlog i početkom 21. stoljeća nije zaustavio rast demokracije i otvorio prostore za nastanak „autoritarnog svijeta“ u kojem će srednjovjekovni božanski sistem vrijednosti zauzeti središnje mjesto, pretvarajući vjerske simbole narodnog i civilizacijskog identiteta u nove pokliče za okupljanje masa. Pozivajući se na Boga, nacionalistički autoritarni populizam sve moćnije rasplamsava kulturne i vjerske ratove, što sve više gura svijet u sukobe između moralne dekadencije modernog svijeta i tradicionalnih duhovnih vrijednosti Srednjeg vijeka, pretvarajući 21. stoljeće u eru kulturnih i vjerskih ratova, koje predvode autoritarne intelektualne i političke elite krajnje desnog autoritarnog populizma.

Između dekadencije modernog svijeta i srednjovjekovnih duhovnih vrijednosti

Nacionalistički autoritarni populistički režimi ograničavaju internet, favorizuju običaje i tradicionalne nacionalističke vrijednosti, zabranjuju abortus, modificiraju borbu protiv nasilja u porodici, nameću zakone o bogohuljenju, spriječavaju feminizam i odbacuju LGBTQ prava, kao zaštitu društva od moralne dekadencije liberalizma. Za njih su individualizam, ljudska prava, raznolikost, rodna ravnopravnost, LGBTQ... prava i vjerske slobode, samo najnoviji oblici korupcije liberalnog moralnog imperijalizma i vjesnici društvenog i moralnog haosa i propadanja. Motivirani su nacionalističkim, nativističkim i antiimigrantskim stavovima, vežu se za vjerske simbole kako bi odvojili „jedne“ od „drugih“. Nacionalistički autoritarni populizam vješto premješta moralne norme čovjeka u sukob između moralne dekadencije modernog svijeta i tradicionalnih duhovnih vrijednosti iz Srednjeg stoljeća, vješto gurajući taj sukob u moderniziranu percepciju konformizma, poslušnosti i agresivnosti čovjeka, što otvara nove dimenzije dominacije i vladanja nad samim čovjekom.

Današnji autoritarni nacionalistički populizam nudi novi koncept pobjede – ono što politički teoretičar William Connolly naziva „politikom egzistencijalne osvete“. U tom konceptu krajnja autoritarna nacionalistička desnica stvara „imaginarne nestvarne katastrofe“ kojima potiskuje u stranu „stvarne realne katastrofe“, koje pritiskaju čovjeka.¹ Trump upozorava na „komunističko“ preuzimanje i proširuje teoriju zavjere o „velikoj zamjeni“ lokalnog stanovništva s imigracionim skupinama. Njegove pristalice bune se protiv „bijelog genocida“ i sotonističkih elita i umjesto da se suoči sa sistemskim poteškoćama, autoritarni nacionalistički populizam nudi konkretnog neprijatelja Homo sapiensu. Tog neprijatelja – kojeg autoritarni nacionalisti doživljavaju u svojoj percepciji kao slobodnog čovjeka - poželjno je ubiti. Time će nacionalistički autoritarni populizam otvariti eru srednjovjekovne plemenske mržnje na samom početku ovog milenija.

U savezu religije, autoritarizma i nasilništva, autoritarni nacionalizam, koji današnji svijet drži u okovima, gura običnog čovjeka ka sklonosti da podržava bogate i moćne i da sa njima ulazi u savez u borbi protiv siromašnih, nemoćnih i imigranata, optužujući ih za ugrožavanje njegovog životnog standarda (gubitak posla i niske nadnice) i za sve druge njegove nevolje. Pripadnici radničke klase koji su najviše ugroženi, sada otvoreno podržavaju nacionalističke autoritarne političke stranke i vođe koji se obavezuju na smanjenje poreza za bogate, što im daje sve manje šanse za njihovo preživljavanje.

Gdje nastaje ova neobična, opasna i nelogična autoritarna populistička paradigma današnjice? Stalnom prijetnjom nuklearnim ratovima, vjerskom i rasnom mržnjom, terorizmom, velikim migracijskim pomjeranjima i prisilnim potiskivanjem lokalnog stanovništva, autoritarni nacionalisti stvaraju „imaginarnu nepostojeću paradigmu katastrofe“ kojom potiskuju „stvarnu paradigmu katastrofe“, u kojoj se nalazi demokracija i čovjek sa njegovim pravima i slobodama. Sa potiskivanjem paradigme realnih problema čovjeka sa paradigmom imaginarnih i nestvarnih poteškoća i strahova, autoritarni nacionalizam uvodi čovjeka u zonu ludila, iz koje čovjek traži izlaz kroz „politiku egzistencijalne osvete“ koju mu nameće autoritarna nacionalistička politika elita.

¹ William E. Connolly, *Capitalism and Christianity, American Style*, Duke University Press, 2008

Nacionalističko kanaliziranje društvenih tjeskoba

Kroz koncept „politike egzistencijalne osvete“ nacionalistički populistički kanaliziraju društvene tjeskobe - klimatske krize, ekonomski pad, nezaposlenost, kulturno raseljavanje, nekontrolirana vještačka inteligencija (AI) - u osvetoljubivu, destruktivnu političku akciju. Umjesto da se bave velikim stvarnim i sistemskim problemima društva, nacionalistički populizam postavlja u prvi plan okvir sa „mračnim emocijama“ ogorčenosti, straha od civilizacijskog kolapsa i duboko ukorijenjenog egzistencijalnog ogorčenja protiv temeljnih uvjeta preživljavanja. U tom okviru nasilja, straha i nesigurnosti, autoritarni nacionalizam (desničarske stranke) i neoliberalni kapitalizam (političke elite na vlasti) stapaju se u afektivnu povratnu petlju, u kojoj se nacionalni identitet čovjeka i njegove egzistencijalne poteškoće koriste kao oružje da bi se održale kulturne i ekonomske nejednakosti, koje služe kao rezonantni stroj proizvodnje međunacionalnih, međuvjerskih i rasističkih sukoba i netrpeljivosti. Ova „politika egzistencijalne osvete“, u čiju je zamku upala radnička klasa, postaje globalna društvena zaraza krajem prošlog i početkom ovog stoljeća, koja je galvanizirana izljevima kolektivnog religijskog i socijalnog nasilja potaknutim od strane autoritarnih političkih režima i vođa. Tako je Modijev uspon na vlast u Indiji započet antimuslimanskim pogromom u njegovoj rodnoj državi Gudžaratu (Gujarat). Identičan uspon krajnjeg autoritarizma i nacionalističkog ludila moglo se jasno vidjeti i u balkanskim ratovima početkom 90-ih godina prošlog stoljeća sa ekstremno teškim i emotivno nepodnošljivim kolektivnim zločinima. Pogromi su izbili i u Delhiju i na Zapadnoj obali sa ekstremnim izlivima iracionalne i intenzivne mržnje sa elementima rasne i vjerske superiornosti i dominacije Hindusa i Jevreja nad muslimanima. Pogromi i padovi prosječne potrošnje siromašnog čovjeka (birača) nisu bili nikakve prepreke da autoritarne populističke partije učvrste vlast u brojnim zemljama Azije, Evrope i USA. Najbrojnija nacionalistička Bharatiya Janata Party (BJP) Narendra Modia u Indiji ponovo osvaja vlast (2019) i pored drastičnog pada životnog standarda najšireg sloja njenih birača. Na Filipinima, premda je broj siromašnih Filipinaca drastično porastao, Duterteov nasljednik Ferdinand "Bongbong" Marcos Jr. osvojio je 58% glasova (2022.) - što je bilo povećanje od skoro 20 %. U USA mada su prosječni prihodi srednje (radničke) klase rasli sporije za vrijeme prvog Trampovog mandata nego kod njegovog prethodnika, Tramp je u 2020. godine dodao 10 miliona novih birača svojoj bazi. Odakle dolazi ovaj začuđujući prevrt unutar najsiromašnijeg sloja biračkog tijela (radničke klase) početkom ovog milenijuma? Paralelan rast krajnjeg desnog autoritarnog nacionalizma i siromaštva, navodi na pretpostavku da određena podskupina ljudi ima prirodno autoritarni nacionalistički profil ličnosti što predstavlja značajan faktor u nacionalističkoj autoritarnoj politici sa specifičnim političkim preferencama. Ta

pretpostavka navela je američkog profesora Stenli Feldmana (Stenly Feldman) da eksperimentiše kako otkriti autoritarni (nacionalistički) profil личности (birača), što je umnogome doprinijelo predvidjeti pobjedu i povratak Donalda Trampa u Bijelu kuću.² Kroz savez krajnje desničarskih vlada od Indije do Mađarske, od Filipina do Argentine, od Izraela do USA, pa sve do Rusije i Balkana, stvara se „Novi nacionalistički autoritarni svijet“ u kojem je drastično i grubo sužen prostor za prava i slobode čovjeka. Ciljano masovno ubijanje djece, povezivanje svetih religijskih knjiga s autoritaritarnim nacionalizmom, nativizmom i nasilništvom, dovodi do još žešće mržnje između različitih kulturnih i vjerskih zajednica u 21 stoljeću. Na području bivše Jugoslavije u ratnom sukobu u 1990-im ubijeno je više od 5000 djece, dok je samo u opkoljenom Sarajevu nastradalo više od 1000 malšana. U Ukrajini je samo u prvoj fazi agresije Rusije ubijeno je više od 650 djece, u Gazi je za vrijeme agresije Izraela ubijeno 16.314 djece, a u Iranu samo u jednom zračnom udaru ubijeno 175 djevojčica učenica škole u Minabu u dobi između 8 i 12 godina. Ta mržnja i agresivnost autoritarnih nacionalista prema djeci izrasta u koncept novog Genocida na obrascu krajnje desnog autoritarnog nacionalizma, propadanja liberalne demokracije u svijetu, kao i na toksičnim emocionalnim oscilacijama čovjeka.³

Unutarnji prevrt u radničkoj klasi

Na platformi „politike egzistencijalne osvete“ vidljiv je sadašnji triumf desničarskog autoritarnog nacionalizma na svim geografskim prostorima. Zanimljivo je da je strategija „politike egzistencijalne osvete“ posebno atraktivna za srednju (radničku) klasu zbog ekonomskog straha od gubljenja minornih socijalnih pozicija. Međutim, ekonomsko nezadovoljstvo (strah od gubitka posla, pada nadnica) nije uvijek određujući faktor opredjeljenja birača za koga će glasati. U većini slučajeva stoji da je nacionalistička politika bila određujući faktor opredjeljenja birača za desničarske stranke i njihove sljedbenike. Kako je nacionalistička politika desnih autoritarnih stranaka po pravilu usmjerena protiv manjinskih vjerski, rasnih ili rodni grupa, to po pravilu demotivira veliki procenat

² Stanley Feldman and Christopher Weber, "Authoritarianism and political conflict." In Leonie Huddy, David Sears, Jack Levy, and Jennifer Jerit, *The Oxford Handbook of Political Psychology, Third Edition*. Oxford University Press, 2023.

³ In September 2025, the independent international commission of inquiry set up by the UN concluded that "genocide is occurring in Gaza" – something Israel denied. The investigation concluded that Israeli authorities and forces had since October 2023 committed "four of the five genocidal acts" listed in the 1948 genocide convention. These five acts include killing members of the group, causing them serious bodily or mental harm, imposing living conditions intended to destroy the group, preventing births and forcibly transferring children out of the group. The international court of justice last year ordered Israel "to prevent and punish the direct and public incitement to commit genocide" in Gaza. (Israel still committing genocide in Gaza, Amnesty International says, (*Agence France-Presse in Jerusalem, The Guardian, November 27, 2025*)

liberalnih/demokratskih birača da učestvuju u izbornim utakmicama gdje se princip „politike egzistencijalne osvete“ svodi na orgijanje na nacionalističkoj platformi, što umnogome olakšava dolazak na vlast nacionalističkim desničarskim strankama. Ritam uspjeha krajnje autoritarne nacionalističke desnice na globalnom planu započeo je uvjerljivom pobjedom Viktora Orbána na parlamentarnim izborima u Mađarskoj 2010. godine. Od pobjede Narendre Modija na općim izborima u Indiji 2014. godine, taj uspon autoritarnih nacionalista jedva da je zastao: Trumpov prvi ulazak u Bijelu kuću, glasanje o Brexitu i uspjeh Rodriga Duterte na Filipinima dogodili su se 2016. godine. Dvije godine kasnije, Jair Bolsonaro je pobedio u Brazilu. Politička stranka „Braća Italije“ pobijedila je na općim izborima u Italiji 2022. godine, a autoritarni Javier Milei preuzeo je argentinsku predsjedničku funkciju 2023. godine. Veći dio ovog perioda, krajnje desna autoritarna i nacionalistička politička partija Benjamina Netanyahua (Likud) vlada Izraelom u koaliciji s krajnje desničarskim strankama. Čak i tamo gdje nije na vlasti, krajnja nacionalistička desnica pobjeđuje, kao u Francuskoj i Njemačkoj. Dugoročno gledano, poraz Trumpa 2020. i Bolsonara 2022. godine bile su samo predvidljive oscilacije u općem obrascu uspona nacionalističkog autoritarnog populizma.⁴

Ekonomski šokovi su posredovani postojećim emocionalnim strujama u društvu, što pripadnike srednje klase (radnike) vodi u savezništvo s bogatima, što ih čini ogorčenim na siromašne i migrante, koji u njihovoj percepciji ugrožavaju njihov način života. Pogođeni ekonomskim šokovima, većina ljudi nije u stanju da se suoči sa svojim problemima i skloni su da se priklone bogatima očekujući od njih rješavanje sopstvenih materijalnih problema. Katastrofalni autoritarni nacionalizam ili nacionalizam katastrofe, ponovo postaje glavni mamac za osiromašenu radničku klasu, nepismene i frustrirane slojeve društva, što autoritarni nacionalistički populizam čini bliskim fašizmu iz prošlog stoljeća.

Galvanizacija nasilja

Ta identifikacija ide i dublje. Pogromi izbijaju u Delhiju i na Zapadnoj obali. U SAD-u, vigilanti napadaju demonstrante pokreta Black Lives Matter. Veliku Britaniju i Irsku potresaju rasistički neredi. U posljednjim godinama svjedoci smo brojnih neuspješnih "pobuna" poput upada Trumpovih pristalica u Kapitol u januaru 2021. i blokada kamiondžija s ciljem sprječavanja Lulinog (Luiz Inácio *Lula* da Silva) dolaska na vlast u Brazilu. Ovo postaje globalna društvena zaraza. I daleko od toga da je diskreditirana izljevima kolektivnog nasilja, nova

⁴ Richard Seymour, Far-right leaders are winning across the globe. Blaming ‘the economy’ or ‘the left-behinds’ won’t cut it, The Guardian, November 11, 2024)

krajnja desnica autoritarnog populizma samo je galvanizirana. Modijev uspon na vlast započeo je antimuslimanskim pogromom u njegovoj rodnoj državi Gujarat. Trumpova kampanja 2020. bila je naelektrizirana nasiljem osvetnika. Bolsonaro je došao sa skoro 20 % zaostatka gotovo do pobjede nakon ljeta smrtonosnog nasilja. Smjena demokratske vlasti u USA samo je posljednja manifestacija globalnog trenda smjene postojećih demokratskih sistema. Taj sada već vidljiv trend nije samo stvar ekonomskog viđenja stvari. I dok je krajnja desna autoritarna nacionalistička administracija naoružavala Putinov i Netenjahuov genocidni rat protiv Ukrajine i Gaze, proširujući agresivnost Trampove vlade i njegovog desničarskog MAGA pokreta prema Latininskoj Americi i Bliskom Istoku, demokratska platforma nije uspjela ponuditi novi izazov svojim biračima. Odbacivanjem Sandersove kampanje i pokreta Black Lives Matter izgubljena je demokratska socijalna orijentacija birača. Razdori na ljevici bujaju na obrascu neliberalnog propadanja i demoralizacije, ali i na vlastitim toksičnim emocionalnim oscilacijama birača. To je problem sa kojim se susreće ljevica na svojoj globalnoj ideološkoj platformi. U tom prostoru između nacionalizma, autoritarizma i demokracije birači procjenjuju svoj lični status u odnosu na to kako doživljavaju svoj položaj u društvu.